

Nyilvánosság versus személyiségi jog

Heinrich Böll *Katharina Blum elvesztett tisztessége* című regénye arra figyelmeztet, hogy ha az egyébként annyira kíváncsatos nyilvánosságnak olykor nem szabnak határt a személyiségi jogok, veszélybe kerül a polgár becsülete. Élete során maga Böll is megtapasztalhatta a médiumok hatalmát, midőn a Vörös Brigádok erkölcsi támogatásával vádolta meg a német közszolgálati televízió egyik kommentátora, és a szövetségi alkotmánybíróság védelmére szorult. Egy „műkritikus” „anyázásával” szemben halála után is meg kellett védenie a bíróságnak.

A nyilvánosság a mai Magyarországon is „veszélyes üzem”. A közügyek korlátlan vitathatósága, ami egy demokráciában nélkülözhetetlen, gyakran összetűzésbe kerül az egyéni becsület védelmének ugyancsak fontos követelményével. Sokszor nem könnyű a választás a két alapvető alkotmányos érték között.

Az Eörsi-Bohó vita

Az általam nagyra becsült Eörsi Istvánt felháborította a tény, hogy Bohó Róbert filmet rendezhetett a Magyar Televízió megbízásából Nagy Imréről a mártír miniszterelnök századik születésnapjára, és még egy Nagy Imre-emlékplakettel is ki-tüntették. Felháborodásának a nagy nyilvánosság előtt két ízben is hangot adott. (Örökösök és egyéb bohóságok. Népszabadság, 1996. július 29. Komolyra fordítom a szót. Népszabadság, 1996. szeptember 16.) Legfontosabb kifogása Bohó Róberttel szemben, hogy „a börtönben köztudomásúlag megszegte a rabszolidaritás leg-
elemibb szabályait”, másrészt, hogy tíz évvel ezelőtt ugyancsak ő egy Berecz János szerkesztette televíziós műsorban azt bizony-gatta, hogy az 1956. október 23-i tüntetés már délután a Bem téren az ellenforradalmi csőcselék demonstrációjává torzult. E vádakot második cikkében megtoldotta egy még súlyosabbal, miszerint „Bohó mint terhelő tanú segített abban, hogy néhány nappal szereplése után csinosabban simuljon Gimes Miklós nyakára a kötél”. Ez utóbbi állításának alapja dr. Róth Miklós-nak az első Eörsi-cikket követően megjelentetett írása, amelyben a Gimes Miklóst az 1989-es törvényességi eljárásban képviselő ügyvéd részleteket közlő Bohónak a Nagy Imre-per zárt tárgyalásán tett vallomásából.

Tekintsünk el itt most attól, hogy Róth, aki az információkhoz saját bevallása szerint is védőként jutott, megszegte az ügyvédi titoktartás kötelezettségét. Vizsgáljuk csak azt, mivel próbálta igazolni Eörsi Bohó személyhez fűződő jogainak semmibe vételét. Második cikkében meg is vallja, hogy nem létezőnek tekintti Bohó személyiségi jogait, mert a személyiségi jogok nem terjeszthetők ki a közügyekre. Ugyanezen az alapon tartja elfogadhatatlannak, hogy Nagy Imre lánya örökös jogaira hivatkozva akadályozza az 1958-as perről készült rendőrségi film bemutatását, valamint a forradalom miniszterelnöke utolsó írásainak nyilvánosságra hozatalát, és indított pert a Magyar Televízió által bemutatott Nagy Imre-film alkotói, köztük Bohó ellen. (Újabb csavar, hogy ez utóbbi perben éppen Róth Miklós lép fel ügyvédként a személyiségi jogok védelmezőjeként.) Csakhogy Eörsi nem veszi észre, hogy amíg Nagy Imre a XX. századi magyar történelem egyik meghatározó személyisége, és így a vele kapcsolatos adatok közérdekűek, ami Bohóról nem mondható el.

A magyar Alkotmánybíróság az ügynöktörvény alkotmányosságát vizsgálata kapcsán az azoknak a személyeknek az ügynökmúltját minősítette az alkotmány 61. paragrafusára szerinti közérdekű adatnak, akik ma, a jogállamban közhatalmat gyakorolnak vagy részt vesznek a politikai közéletben [lásd 60/1994. (XII. 24.) AB-határozat]. Ezért nem terjed ki ezekre az emberekre az átvilágítás, és ugyanezért nem ismerhetik majd meg az áldozatok besúgóit név szerint, amikor a remélhetőleg hamarosan felállítandó Történelmi Hivatalban megtudhatják, milyen adatokat gyűjtött

róluk az előző rezsim titkosrendőrsége. Persze, tudom, Eörsi következetes, hiszen miként az ügynöktörvény vitája kapcsán, mostani cikkében is megjegyzi, hogy a rendszerváltozás előtti buzgólkodás elfogadhatatlanul élvezi a jogállam védelmét.

Mint tudjuk, nem minden egykori szocialista ország választotta a múlttal való szembenézésnek magyar módját. A német Stasi-törvény teljes egészében felfedhetővé tette az állambiztonsági szervek és titkosügynökeik tevékenységét. A magyar megoldás célja kizárólag a politikai és közéleti szereplők, és ezen keresztül a mai államélet áttetszőségének biztosítása volt.

Mint láttuk, Eörsi István három igazolást említ írásaiban Bohó múltbeli viselkedésének pertraktálására. Az egyik, hogy Bohó a forradalmat kompromittáló nyilatkozatot tett egy tíz évvel ezelőtti televíziós műsorban. A másik, hogy éppen egy olyan személy rendezte a Nagy Imréről szóló filmet, akinek magatartása Nagy Imre egyik vádlott-társával szemben vitatható. Azt gondolom, ezek legfeljebb akkor igazolhatnák Bohó múltjának nyilvános felidézését, ha Eörsi egyszermind azt is állítaná, hogy e körülmények folytán torzult a film tartalma. Ezt azonban annál kevésbé állíthatja, mivel büszkén közli, hogy nem nézte meg a filmet. Eörsi harmadik érve az a Nagy Imréről elnevezett állami kitüntetés, amelyben Bohó részesült. Ez már elvileg megalapozhatja a múlt nyilvános firtatását, hiszen közérdekű fűződik ahhoz, hogy az állam ne adjon kitüntetést arra érdemteleneknek. Csakhogy Eörsi első írásában ezzel kapcsolatban egyetlen rágalmozó tartalom megjegyzést tesz csak [Bohó „a börtönben köztudomásúlag (?) megszegte a rabszolidaritás leg-
elemibb szabályait”, második cikkében ezt egészíti ki a Róth Miklós által nyilvánosságra hozott tárgyalási jegyzőkönyvrészletre való hivatkozással. Ez azonban egyáltalán nem meggyőző bizonyíték, egy hosszú éveket börtönben töltött ember érdemtelenségének az emlékplakettre.

A Tocsik-ügy

Az Állami Privatizációs Rt.-nél kifizetett több százmillió „sikerdíj” kapcsán kirobbant botrány kulcsszereplője a nyilvánosság előtt az a jogász, akinek neve korábban teljesen ismeretlen volt, és aki nevének felbukkanása után is igyekezett kerülni minden nyilvános szereplést. Ugyanakkor mind az elektronikus, mind az írott sajtó megpróbálta a lehető legtöbbet megtudni róla. A Magyar Televízió riportere a kamera „szeme láttára” csöngetett be feltételezett lakásába, a *Népszabadság* „megbízható forrásból származó értesülései” alapján tudósította olvasóit a jogászról bankszámlájáról harmadik személyeknek teljesített kifizetésekről. A lap ugyancsak beszámolt arról, hogy Tocsik Márta, „információink szerint korábban már kerülhetett a hatóságok látókörébe”. Ezen nyilvánvalóan személyes adatok kitergetésének alapja pedig az a tény, hogy az ügyészség nyomozást rendelt el Tocsik ellen zugírászat vétsége miatt. Vagyis a magyar sajtó nyilvánosság elé vitte egy személy magánéletének bizonyos eseményeit, pusztán, mert gyanúsítottjává vált egy pénzbüntetéssel fenyegetett vétségnek. Vajon hogyan fognak elégtételt szolgáltatni számára, ha a bíróság jogerős ítélete nem erősíti meg az ügyészség gyanúját? De még ha elítélik is, indokolt-e már most nyitott könyvvé tenni az életét.

Ismerni vélem a sajtó képviselőinek lehetséges ellenérveit. Ez a hölgy az utóbbi évek legnagyobb botrányának egyik szereplője, s mint ilyen „közszereplő”. Márpedig a közszereplők minden jogállamban ki vannak téve a médiumok figyelmének, több vizslatást kell el-tűnőniük egy átlagemberről.

Így tehát aligha lehet kifogásolni a sajtónak az ÁPV Rt. vezetőinek magánpénzügyeivel kapcsolatos kíváncsiságát, hiszen ezek az emberek közpénzek kezeléséért kapták a fizetésüket. Az ebbéli tevékenységükre vonatkozó adatok közérdekűek.

Vagyis ők nem hivatkozhatnak a személyes adatok védelmére. Más kérdés, hogy egy parlamenti bizottsági meghallgatás során ők is élhetnek azzal a mindenkit megillető joggal, hogy ne vádolják magukat bűncselekmény elkövetésével. Ugyanakkor a köz-hivatalnokokkal kapcsolatos fokozottabb közkíváncsiság sem jelent felhatalmazást senki számára olyan magántitkok kifürkészésére, amelyek nincsenek összefüggésben a közügyekkel.

Tocsik Márta azonban nem közhivatalnok, de még csak nem is olyan közszereplő, aki maga kereste volna a nyilvánosságot, ezért el is kellene viselnie annak hátrányait is. A sajtó által átláthatóvá tett közszereplővé senki sem válhat akarata ellenére.

A büntetőeljárás keretében lehet vizsgálni Tocsik Márta pénzügyeit, de e nyomozási eredmények nem tartoznak a nyilvánosságra. Különösen nem azt megelőzően, hogy őt a bíróság jogerősen elítélte volna.

Ez korlátozza a sajtó nyomozó munkáját, amire pedig szükség van a közügyekben való tisztánlátáshoz. Csakhogy a sajtónak világossá kell tennie, hogy mi a közügy. Például az, hogy miként fizethetnek ki állami hivatalnokok csillagászati összegeket egy vagy néhány magánembernek, és nem az, hol és hogyan élnek, milyen iskolába jártak ezek az emberek.

A kerekasztal-video

Az 1989-es magyarországi „revolúció” (Timothy Garton Ash) legfontosabb előkészítő műhelyének, az Ellenzéki Kerekasztalnak (EKA) tanácskozási anyaga a mai napig el van zárva nemcsak az ország nyilvánossága, de még a tudományos kutatók érdeklődése elől is. Vagyis nem tudhatjuk meg, milyen körülmények között készítették elő az átalakulás meghatározó politikai és jogi dokumentumait azok a személyiségek, akinek zöme ma is fontos szereplője a közéletnek, egyikük-másikuk magas közjogi méltóságot is visel. Pedig az akkor zártkörű megbeszélésekről – éppen a résztvevőknek nyilván az utókorra tekintő elhatározása nyomán – a Fekete Doboz 150 órás videofelvétel készített, amelyet ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz zárt anyagként. Ennek oka, hogy a kerekasztal „lovagjai” 1989-ben azzal a feltétellel engedték be a tárgyalásokra a Fekete Doboz kameráit, hogy az ott készült felvételek felhasználását valamennyi érintett hozzájárulásához kötötték.

Amikor hozzájárulásukat kérték, az összesen 58 címzettből 49-en válaszoltak, közülük négyen nemet. Az adott körülmények között nem vizsgáz sem, hogy viszont a 45 pozitív válasz között több olyan is található, amelynek szerzője nemcsak a könyvtár által kért korlátozott nyilvánosságra egyezett bele, hanem a teljes körűbe.

De vajon a tudományos kutatóknak és az ország érdeklődő lakosainak bele kell-e törődniük abba a helyzetbe, hogy a tárgyalások résztvevőinek egy része – a kilenc notórius hallgatósági és a négy tiltakozó – nem kívánja megosztani velük e kortörténelmi dokumentum tartalmát? Azt gondolom, nem. Még akkor sem, ha a megbeszélések kezdetén a résztvevők alappal hivatkoztak arra, hogy a felvételek nem nyilvános közszereplésről készültek, és így a nyilvánosságra hozatalhoz valóban kell a résztvevők hozzájárulása. Ez a jogi helyzet nem is változott volna abban a – nyilván nem kívánt – esetben, ha a tárgyalások a hatalom akkori képviselőivel nem vezettek volna eredményre, és a megbeszélésen elhangzottak nem váltak volna egy rendszerváltás genezisének dokumentumaivá. (Még ebben az esetben is indokolt lenne a kérdés, vajon a résztvevőknek, akik mind egy-egy ellenzéki szervezetet képviseltek és nem saját magukat, személy szerint volnának-e jogaik a felvételek sorsát illetően, vagy pedig az őket delegáló szervezeteknek.) A történések alakulása azonban a magánbeszéléseket közügyvé, a személyesnek mondható adatokat közérdekűvé változtatta.

Halmi Gábor
alkotmányjogász